

De pijn waarover we zwijgen

LOCKDOWN Toen haar oma tijdens de lockdown angstaanvallen kreeg, besloot Liza François haar weer in levenden lijve te gaan opzoeken. De foto's die ze er maakte ontroeren in hun eenvoud.

Het is even onzichtbaar als het coronavirus dat het veroorzaakt, maar daarom niet minder erg. 'Iedere ochtend krijgen we cijfers en grafieken over wat daalt of stijgt', zegt fotografe Liza François (26). 'Maar over het psychisch lijden wordt gezwezen. Het frustrert me dat er zo op die fysieke gezondheid wordt gefocust.'

Het is een onderwerp dat haar na aan het hart ligt. Zeven jaar geleden verloor ze haar vader aan zelfdoding. Ze was toen negentien en deed vrijwilligerswerk in Togo. 'Op de eerste dag van de lente, 21 maart. Het gebeurde uit het niets. Niemand had het voelen aankomen: hoeveel mensen je ook om je heen hebt, je kan je ondertussen toch alleen voelen. Als er iemands been in het gips zit, zal iedereen vragen hoe het is gebeurd en hoe het gaat, want het is zichtbaar. Maar het kan ook aan de binnenkant zitten, en dat ziet niemand. Dat wil ik aan kaarten.'

Daarom vond ze het ook zo moedig dat haar oma bij het begin van de eerste lockdown durfde te zeggen dat er iets scheelde. 'Ik had angsten en ik kon niet meer slapen', vertelt Gertrude Zegers (85). 'Mijn huisdokter schreef me daarom een slaapmiddel voor en nog iets om rustiger te worden. Maar eigenlijk neem ik liefst zo weinig mogelijk pilletjes. Ik ben daar tegen.'

'Eerst hadden we met mammië enkel contact via de webcam', vertelt François. 'We hadden haar vijf jaar geleden voor haar tachtigste verjaardag een Compaan gegeven. Dat is een tablet voor ...' Ze aarzelt even en kijkt naar haar oma. '... ouderen. En dat werkte wel, maar nadat ze had verteld over die angsten, besloten we elkaar toch weer fysiek te zien. Dat kon omdat ik al net voor de lockdown covid-19 had gehad - al wist ik aanvankelijk niet wat het was. Daardoor hoopte ik dat ik min of meer immuun was en durfde ik haar toch te bezoeken. Want het kan toch niet dat je iemand in de laatste fase van het leven zomaar afsluit van de wereld?! Mensen hebben ook warmte nodig, en die komt niet van een scherm.'

De bezoeken van haar kleindochter hielden meer dan de pillen. Geleidelijk werd Zegers rustiger. 'Al ben ik gisteren zo stom geweest om nog eens naar *Terzake* te kijken en daar had ik spijt van zodra ik in mijn bed lag. Dat bleef maar door mijn hoofd malen. Eigenlijk wil ik geen coronanieuws meer horen.'

Poseren

Bij François rijpte het idee om met haar 'mammië' een fotoproject op te zetten. 'Telkens ik bij haar op bezoek ging, nam ik mijn camera mee en fotografeerde ik haar of iets in het huis.' Zegers: 'Ik moest nogal poseren.' François: 'Nee, je mocht net niét poseren!'

Het resultaat is een mooie, tedere en poëtische fotoreeks, waarin je de liefde voelt van een kleindochter voor haar oma. Een overtrek dat net van het bed is gehaald, een bh die hangt te drogen, mammië die de bus gaat leegmaken ... Door er iets heel persoonlijks van te maken, vertelt François tegelijk iets over iedereen. Door in te zoomen op het kleine, zoomt ze net ook uit op het grotere verhaal. 'Ik hoop dat dit herkenning kan oproepen voor anderen', vertelt ze. 'Soms kan ik het moeilijk in woor-

den uitdrukken. Maar kunst kan wel universele gevoelens oproepen. Dat hoop ik ook met mijn foto's te doen.'

En zo krijgen we een blik op het leven achter de muren van een villa in het Waasland. 'Ik heb het hier goed gehad, en eigenlijk is het nog altijd goed', vertelt Zegers. 'Ik ben nu al 27 jaar alleen en zeker in het begin was dat moeilijk. Mijn man was architect, ik werkte op zijn bureau. We hadden steeds alles samen gedaan. Gelukkig had ik een groot huis, met een grote hof. Ik heb daar altijd graag in gewerkt, maar dat gaat niet zo goed meer. Als ik me wil bukken, heb ik last van mijn rug. Was ik nog maar 25! Ik heb ook artrose, kreeg al een nieuwe heup en ik heb mijn knieën laten opereren - al zou ik dat niet meer doen, want dat bracht niks op. Tot voor twee jaar reed ik ook mijn gras nog af, maar dat gaat niet meer. Ach, aan alles komt een eind. Maar ik loop wel nog altijd graag in de tuin en hier en daar doe ik natuurlijk nog iets, maar niet te veel. Ik heb het wel moeilijk om stil te zitten. Tv zegt me weinig. Ik heb natuurlijk ook mijn werk hier in huis. Soms is een dag gewoon te kort.'

Door er iets heel persoonlijks van te maken, vertelt François tegelijk iets over iedereen. Door in te zoomen op het kleine, zoomt ze net ook uit op het grotere verhaal

Ook haar boodschappen doet ze nog zelf. 'Ik rij nog altijd met de auto. Een Saab - ik had hem nog maar even en de fabriek ging failliet. Instappen lukt me makkelijker dan uitstappen - soms stamp ik de deur gewoon open met mijn voet. Aan het stuur ben ik ook niet bang, al moet ik wel oppassen voor de boeren met hun tractoren, want die kijken nergens naar. Mijn broer zegt dat een auto het nodig heeft om af en toe eens goed op te trekken. Maar ja, dat mag niet meer hé, of je wordt geflitst. In de tijd voor corona ging ik ook graag shoppen, maar nu niet meer, want je mag niks. Ik draag graag een rok of een kleed, maar momenteel moet ik het doen met een broek. Mijn been is geschonden. De deur van de auto was ertegen gewaaid. Er komt nu dagelijks een verpleegkundige van het Wit-Gele Kruis.'

Tweede mama

U hebt het vast al in de mot: als er een verkiezing komt van de coolste oma van Vlaanderen: dit is een sterke kandidaat. 'Ik noem haar mijn tweede mama', zegt François. Zegers: 'Je tussen zeggen dat ook.' François: 'Vorig jaar had ik haar wegwerpcameraatjes gegeven. Ik was nieuwsgierig wat ze ermee zou doen. En ze heeft er weliswaar op gevloekt, maar ze deed wel haar best. Toen haar tuinman tijdens zijn werk een paar pintjes dronk, had ze de flesjes een dag laten staan voor ze die durfde aan te raken, maar ze had er dan wel een foto van ge-

maakt. Of ze fotografeerde haar teen die ze blauw had gestoten, of ze was de paarden gaan fotograferen. Ik vond het fantastisch dat ze daarvoor door het bos was gestapt. Ik kan me eigenlijk niet voorstellen dat ze er niet meer zou zijn. Ik heb zo'n sterke band met haar, en door wat ik meemaakte met mijn papa, besef ik dat dit veel waard is.'

Ook met de nagedachtenis van haar vader is François momenteel iets aan het doen. 'Door zijn vrienden heb ik nog altijd het gevoel dat hij niet weg is', zegt ze. 'Ik heb een aantal van hen gevraagd of ze nog iets wilden zeggen en me dat sturen: een woord, een zin, een foto ... Sommigen maakten zelfs een schilderijtje. Ik wou daar iets positiefs mee doen en ben als dank bij een zestigtal mensen zonnebloemzaadjes in de bus gaan steken. Ik hoop dat er de komende tijd veel zonnebloemen bloeien.'

Door **Filip Van Ongevalle**
Foto's **Liza François**

